
Leger med og uten grenser

REDAKSJONELT

STOLTENBERG C

Etter tildelingen av Nobels fredspris for 1999 opplever Leger Uten Grenser både hyllest og nærmere gransking av sitt arbeid

Nobelkomiteen kunngjorde 15. oktober 1999 at Nobels fredspris skal tildeles Leger Uten Grenser - Médecins SansFrontières - for banebrytende humanitær innsats.

I jubelen, og dels i lettelsen, over at tusenårets siste fredspris går til Leger Uten Grenser, snarere enn til kinesiske opposisjonelle, har det ikke vært mange kritiske kommentarer. Den norske lægeforening var blant de førstestolte gratulantene. Det er en glede at Nobels fredspris går til en engasjert og aktiv frivillig hjelpeorganisasjon som hjelper og vitner om mennesker i fare.

Organisasjonen nyter stor respekt for sine prinsipper om nøytralitet og uavhengighet, og for at de ofte er de førstetil å nå frem og de siste til å trekke seg ut ved væpnede konflikter og naturkatastrofer. Prisen er en anerkjennelse av organisasjonen slik den fremstår gjennom vitnesbyrd fra helsearbeidere i felten. Men som vanlig vil nobelprisen sikkert også bidra til å belyse sider ved Leger Uten Grenser som er mindre kjent og mer problematiske.

Kort tid etter at Menneskerettighetsutvalget i Den norske lægeforening ble opprettet i 1991 tok den internasjonale organisasjonen Médecins Sans Frontières kontakt fordi de ønsket å komme til Norge for å formidle vitnesbyrd om situasjonen for kurderne i Nord-Irak, sultkatastrofene i Afrika, om problemer knyttet til de internasjonale hjelpeorganisasjonenes konkurranse i felten, og om hvordan myndighetene i flere av mottakerlandene utnyttet situasjonen for å få nødhjelpsmidler. Menneskerettighetsutvalget hjalp til med å arrangere en pressekonferanse, møter med Utenriksdepartementet, og med utenrikskomiteen i Stortinget. Det gjorde et sterkt inntrykk å høre beretningene, oppleve formidlingsevnen og engasjementet, og ikke minst viljen til å belyse dilemmaer som organisasjonen selv stod oppe i.

Et godt eksempel på denne viljen er en artikkel skrevet av lederen for den norske avdelingen, Morten Rostrup, der han belyser etiske dilemmaer knyttet til medisinsk nødhjelp (1). Leger Uten Grenser valgte å trekke seg ut av leirene

i Tanzania og Zaire der flyktninger fra Rwanda var samlet etter folkemordet i 1994 fordi de mente hjelpen ble misbrukt av hutumilitsen til å bygge opp en geriljahær. I Sør-Sudan vurderer organisasjonen fortløpende om de skal trekke seg ut fordi nødhjelpen manipuleres av lokale makthavere, og i Nord-Korea trakk de seg ut i 1998 fordi myndighetene nektet direkte tilgang til pasientene. Leger Uten Grenser ser seg stadig nødt til å sette grenser for å etterleve sine prinsipper.

I forbindelse med at Menneskerettighetsutvalget arrangerte et seminar for det internasjonale krigsribunalet i Haag i 1995, møtte det internasjonale Røde Kors og Médecins Sans Frontières sammen med Verdens helseorganisasjon og en rekke andre internasjonale hjelpeorganisasjoner for å diskutere de ulike rollene i felten (2). Det bildet som dannet seg var at hjelpeorganisasjonene både konkurrerer og utfyller hverandre. Forholdet mellom Røde Kors og Leger Uten Grenser illustrerer dette. Røde Kors arbeider etter prinsippet om at de må ha tillatelse fra myndighetene i de land der de går inn, mens Leger Uten Grenser ikke krever slik tillatelse. Leger Uten Grenser har vært i stand til å hjelpe i områder der Røde Kors ikke kommer til, men de har også vært kastet ut av land der Røde Kors har kunnet arbeide.

I tiden etter at fredsprisen ble annonsert, har norske aviser omtalt to saker som belyser prinsipielle spørsmål knyttet til Leger Uten Grenser. Under overskriften Uavhengige leger lever av UD-midler omtalte Dagsavisen en NTB-melding om at den norske avdelingen i fjor mottok 72 millioner kroner fra Utenriksdepartementet, mens de baresamlet inn 3,5 millioner kroner fra private givere (3). Dette strider mot organisasjonens målsetting om uavhengighet, melder NTB. Leger Uten Grenser svarer at man må se på det internasjonale budsjettet der 58% av midlene i 1998 kom fra private givere (4). Saken viser likevel at spørsmålet om uavhengighet er vanskelig for alle frivillige organisasjoner. Kanskje er det snarere tale om grader av avhengighet, der Leger Uten Grenser strekker seg lenger enn mange andre organisasjoner ved å sørge for at mer enn 50% av midlene skal komme fra private givere. I spesielle situasjoner benytter de ikke midler fra partiske givere, slik de demonstrerte det under Kosovo-krisen, der Leger Uten Grenser ikke benyttet midler fra myndighetene i NATO-land.

Den andre saken er eksklusjonen av den greske avdelingen av Leger Uten Grenser. Det nære forholdet mellom Hellas og Serbia bidro til at den greske avdelingen ønsket å hjelpe Serbia under Kosovo-krisen. De gikk på egen hånd inn i Serbia, og ble etter dette utsatt for kritikk fra den internasjonale organisasjonen til Leger Uten Grenser som mente at grekerne brøt med prinsippet om uavhengighet. Den 24. september 1999 ble den greske avdelingen utelukket fra Leger Uten Grenser, men først etter oppslag i internasjonale medier sendte organisasjonen ut en pressemelding om saken (5).

Prinsippet om uavhengighet holdes høyt i hevd av Leger Uten Grenser, og det er beundringsverdig. Men uavhengigheten av myndigheter har en annen side, og det er avhengigheten av mediene. Hjelpeorganisasjonene har fra opprettelsen tidlig i 1970-årene mestret internasjonale medier misunnelsesverdig godt. Våre forestillinger om Leger Uten Grenser er knyttet til

unge kvinner og menn som yter en heltemodig innsats i dramatiske situasjoner. Helterollen er salgbar, og er sikkert avgjørende for omfanget av de private midlene som samles inn. Leger Uten Grenser legger selv vekt på flere andre siderved sin virksomhet som ikke vinner like stor oppmerksomhet. De er involvert i mange mer møysommelige og byråkratiske prosjekter. I disse dager er de aktivt engasjert i et fremstøt overfor Verdens handelsorganisasjon (WTO) for å bidra til at nødvendige legemidler blir tilgjengelige i fattige land (6). Foreløpig kombinerer de rollen som ung helt med rollen som verdig voksen, men mange andre hjelpeorganisasjoner vet at det kan være vanskelig over tid. Nobels fredspris vil forhåpentligvis bidra til at de fortsatt kan utvikle denne kombinasjonen.

Camilla Stoltenberg

Camilla Stoltenberg (f. 1958) er leder for Legeforeningens menneskerettighetsutvalg. Hun arbeider med genetisk epidemiologi som post doktor-stipendiat.

LITTERATUR

1. Rostrup M. Ethiske dilemmaer ved medisinsk nødhjelp. www.leger-uten-grenser.no/artikler/innlegg/etiske_dilemmaer.htm. 1.12.1999.
2. Stoltenberg C, Hoftvedt BO, Kiniger-Pasigli D, red. Non-governmental organisations and the tribunals: a new partnership. Oslo/Haag: International Criminal Tribunals for the former Yugoslavia and Rwanda/The Norwegian Medical Association Committee for Human Rights, 1996.
3. NTB. Uavhengige leger "lever" av UD-midler. Dagsavisen 8.11.1999.
4. Peleman K. Leger Uten Grenser er uavhengig. Pressemelding november 1999. Oslo: Leger Uten Grenser, 1999.
5. Greek section expelled from MSF movement. Secretary General confirms that there are only 18 sections within MSF. Pressemelding 21. oktober 1999. Athen/Brussel: Médecins Sans Frontières International Office, 1999.
6. Médecins Sans Frontières. Access to essential medicines. Open letter to WTO member states. www.msf.org/advocacy/accessmed/wto/reports/1999/letr (29.11.1999).

Publisert: 10. desember 1999. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 15. februar 2026.